

странстве. Правильный подбор и размещение знаков для обеспечения наглядности – это такое же искусство, как и подбор в описании какого-либо явления. Важно особое видение вновь формируемых объектов, а именно композиционное моделирование. Архитектурная композиция как средство приводит человеческие отношения в интегрированное единство эмоционально-выразительной формы, воспринимаемой человеком в процессе жизнедеятельности [3]. Содержательная сторона актуального видения раскрывается в архитектуре непосредственно в новых образах и новых визуальных формах.

1.Ежов В.И. Полвека глазами архитектора. – К.: КНУСА, 2001. – 304.с.

2.Посацький Б. Місто – середовище і форма. Досвід та перспективи розвитку міст України // Філософські та теоретичні аспекти містобудування: Зб. наук. праць. Вип.4. – 2003. – С.193-199.

3.Середюк И.И. Восприятие архитектурной среды. – Львов: ЛГУ, 1979. – 202 с.

Получено 22.04.2011

УДК. 72.03

О.М.ДУДКА

Харківська національна академія міського господарства

АРХИТЕКТУРНІ КОНКУРСИ ЯК ЗАСІБ ПОШУКУ НОВИХ РІШЕНЬ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ НОВІТНІХ АРХИТЕКТУРНИХ ІДЕЙ

Розглядаються особливості проведення архітектурних конкурсів, проаналізовано їх методи організації та форми проведення, а також фактори, що мали вплив на формування новітніх архітектурних ідей.

Рассмотрены особенности проведения архитектурных конкурсов, проанализированы их методы организации и формы проведения, а также факторы, повлиявшие на формирование новаторских архитектурных идей.

In the article the features of campaigning architectural contests are treated. The methods of organization and the factors influenced on forming of innovative architectural ideas are analyzed.

Ключові слова: творчі конкурси, архітектурний процес, конкурсна діяльність, генерування конкурсних ідей, художні напрямки, формоутворення, концептуальні ідеї.

Практика проведення творчих конкурсів є цікавим явищем історичного розвитку архітектури, в якому дія розвитку архітектурного процесу є найбільш наочною, оскільки кожне конкурсне змагання передбачає вибір між великою кількістю проектних варіантів. Вибір цей здійснювали не тільки архітектори, а й ті, хто за допомогою архітектурних об'єднань, організацій, спілок, майстерень тощо, сформованим груповим авторитетом визначав ідеологію цілого періоду.

В ході детального аналізу конкурсної діяльності, встановлено, що значний внесок у вивчення творчих конкурсів внесли проектні розроб-

ки багатьох талановитих архітекторів. Науково-методичним виданням з визначенням особливостей конкурсної діяльності та впровадженню конкурсного проектування в навчальний процес є робота В.О.Тимохіна [1]. Творчим конкурсам та різним аспектам конкурсної проблематики присвячено деякі сучасні наукові публікації авторів [2, 3, 5, 7].

Конкурси як процес пошуку нового рішення виникають тоді, коли для вирішення будь-якої творчої задачі або ситуації в архітектурно-містобудівній діяльності відсутні аналоги, зразки чи прототипи. Також, творчі конкурсні змагання влаштовують задля необхідності одержання більш широкого спектру варіантних рішень або коли потребується створення дійсно нових нестандартних творчих рішень, ідей, методів, концепцій, програм тощо [1]. Архітектурні конкурси, що мають власні засоби, задачі й мету та особливості організації, значно впливають на взаємозалежності між практичним досвідом проведення конкурсів та теоретичним надбанням у вигляді генерування конкурсних ідей. В результаті періоду активізації конкурсної практики виникло зародження й розвиток новітніх прогресивних архітектурних рухів, стилів тощо [2, 5].

Одним із перших відомих в історії творчих конкурсів є замовний конкурс на другі двері флорентійського баптистерію Сан Джовані (1401 р.), який мав важливе значення щодо подальшого розвитку європейського мистецтва. Практика проведення саме архітектурних конкурсів була започаткована замовним конкурсом на реконструкцію Лондону після великої пожежі (1666 р.), де серед поданих проектів слід визначити проект К.Рена з ідеєю створення регулярної планувальної композиції центру міста [3]. Аналізуючи європейську практику проведення конкурсів, треба визначити концептуальні «наполеонівські» конкурси (XVIII - поч. XIX ст.), які вплинули на пошук новітніх ідей європейської архітектури. Також, слід відокремити замовний конкурс на забудову вулиці-алеї Рінгштрассе у Відні (XIX ст.), коли практично вперше було проведено конкурс не тільки на окремі будівлі, а й на забудову великої вулиці [4]. Це значно вплинуло на практику проведення саме архітектурно-містобудівних конкурсів.

Вітчизняний досвід проведення архітектурних конкурсів бере свій початок з XVIII ст., коли в 1718 р. було проведено перший конкурс на проект нової будівлі XII колегій в Санкт-Петербурзі [6]. Слід відзначити замовний конкурс на розробку генерального плану Санкт-Петербурга (1763 р.) з обов'язковим попереднім відбором учасників, та перший відкритий містобудівний конкурс на реконструкцію Палацової площі в Санкт-Петербурзі (1779 р.). Вже під час його проведення

було використано прийоми, які значно підвищили якісні результати конкурсних змагань: проведено загальнодоступну виставку конкурсних проектів; організовано громадське обговорення результатів конкурсу в світських салонах; в журі конкурсу були включені професіонали й представники від громади міста.

В XIX ст. досвід проведення творчих конкурсів було значно розвинуто. При проведенні конкурсу на проект Казанського собору в Санкт-Петербурзі (1801-1811 рр.) вперше були сформульовані вимоги до архітектурно-художнього рішення об'єкту (обов'язковим прототипом нового храму був обраний собор Св. Петра в Римі). Також важливим є те, що в 1808-1810 рр. вперше в історії будівельної техніки А.М.Вороніхін, що переміг в конкурсі, застосував новітню конструкцію куполу Казанського собору у вигляді дугообразних металевих ребер. Ця технічна новизна зумовила розвиток та розповсюдження подібних конструкцій і в Західній Європі. Аналогічний купол було зведено в 1811 р. над хлібною коморою в Парижі. Пізніше було зведено оригінальний купол Ісаакієвського собору (конкурсний проект), де синтезовано вітчизняний досвід використання новітніх інженерних конструкцій громадських будівель. Новітні технічні будівельні досягнення початку XIX ст. сприяли поширюванню співтовариства архітекторів та інженерів [4, 6]. З середини XIX ст. архітектурні конкурси стають майже обов'язковими при зведенні найбільш важливих будівель у великих центрах Росії. При цьому було усвідомлено, що запорукою успіху при проведенні конкурсів є: професійна розробка мети та завдань конкурсу; визначення оптимального складу журі; громадське обговорення, і як результат – професійна оцінка результатів з реалізацією кращого проекту та акумулюванням інших новітніх ідей для подальшого розвитку теорії та практики [7].

Перший концептуальний конкурс на Храм-монумент Христа Спасителя в Москві є яскравим прикладом генерації новітніх підходів до формоутворення в архітектурі. Проектні конкурсні розробки, матеріали конкурсу й форми його проведення дозволяють особливо виділити цей конкурс. Саме тому, що в практиці проведення цього конкурсу було досягнуто іншу, незаплановану, мету – проект-переможець зазначив появу нової концепції «логічного» підходу до формування архітектурного образу, заснованого символічним визначенням архітектурних форм [6, 8].

Слід зазначити, що завдяки конкурсам на початку XX ст. виник цілий художній напрямок – український архітектурний модерн. Першим конкурсом, що знаменував зародження цього напрямку, був відкритий конкурс на будівлю Полтавської губернської земської управи

(1903р.), а другим, що вплинув на розвиток українського модерну, був конкурс на будівлю Харківського художнього училища (1911р.), і саме проект К.М.Жукова, що переміг в цьому конкурсі, в подальшому визнано найвищим досягненням розвитку харківської школи українського модерну.

На етапі становлення нової радянської архітектури 1920-1930-х років формоутворюючі процеси розвивалися в своєрідних конкретно-історичних умовах. Відбувається бурхливе зростання новітніх ідей, з'єднуються загально стилеві й соціальні новаторські пошуки, і це принципово відрізняє процес становлення радянської архітектури від розвитку архітектури інших країн [5]. Керівництвом країни пропонувалися ідеї соціального міфу, світлого майбутнього, проектувались будинки-комуни, театри масових дійств, зали суспільних зборів, палаци культури для нової радянської молоді [4].

Вивчення й аналіз практики проведення творчих конкурсів 1920-1930-х років надає можливість відокремити деякі з них, що були етапними й забезпечували революційні зміни в архітектурному формоутворенні. До таких конкурсів слід віднести конкурси на театральні будівлі в Харкові, в Ростові на Дону, Свердловську й Новосибірську, на будівлю Держпрому в Харкові, на Палац Рад в Москві, тощо. Ці конкурси визначили новітні підходи до формування об'ємно-функціонального і конструктивного рішення архітектурної будівлі й до формоутворення будь-яких споруд. Результатами десятків творчих конкурсів стали найбільш визначні споруди Харкова – Держпром, Будинок Проектів, Поштамт, Інститут гігієни праці.

Встановлено, що конкурсна діяльність не переривалась і під час Великої Вітчизняної війни, коли головною метою цих конкурсів була підтримка професійного рівня фахівців та накопичення науково-методичних й проектних матеріалів. В подальшому традиція конкурсних публічних змагань поступово зникла з архітектурної практики та замінювалась замовним проектуванням, що доручалось окремим майстрам, майстерням або державним проектним організаціям. Після 1950-х років в архітектурному процесі активно впроваджувався закордонний досвід. Слід зазначити також, що майже більша частина того, що було використано за закордонними виданнями 1950-1960-х років, було створено за активною участю саме радянських архітекторів 1920-х років. Доречи, про це свідчить і той відомий факт, що перші місяці майстрів світової архітектури ХХ ст. займають брати Весніни, М.Ладовський, І.І.Леонідов, К.С.Мельников, І.Голосов, М.Я.Гінзбург та ін. А творчі рухи та напрямки радянської архітектури 1920-1930-х років (конструктивізм, раціоналізм тощо) значно вплинули на всю сві-

тову архітектуру ХХ ст. [5, 7].

Порівнюючи з вітчизняною практикою проведення архітектурних конкурсів, слід зазначити, що в інших країнах активізація конкурсної діяльності також чергувалась з пасивними періодами її розвитку. В результаті періоду активізації конкурсної практики відбувалось зародження й розвиток прогресивних архітектурних рухів та стилів (необруталізм, метаболізм, еристика тощо). Саме з періодами активізації конкурсного проектування пов'язано й формування та розвиток національних і регіональних архітектурних рухів, а також виникнення творчих колективів та пошукових експериментальних груп. Процес активізації конкурсного проектування супроводжувався широким впровадженням конкурсних форм в систему архітектурної освіти, як, наприклад в Японії, де участь студентів у конкурсах є обов'язковою умовою навчання. Засвідчують це й успіхи вітчизняної архітектурної молоді, які брали участь в багатьох міжнародних архітектурних конкурсах, організованих провідними архітектурними журналами, суспільствами, міжнародними товариствами, спілками й т.д.

Особливістю творчих конкурсів кінця ХХ - початку ХХІ ст. було перенесення акценту в конкурсній справі з вирішення повсякденних практичних проблем на пошук прогресивних архітектурно-містобудівних концепцій, нових методів розробки й генерації цих концепцій, їх відображенню в архітектурних формах, стильових признаках й закономірностях сучасного розвитку архітектурної теорії і практики. Визначено, що при цьому структурна схема організації та проведення конкурсів не зазнала значних змін.

На основі детального аналізу теоретичної бази, наукових праць та публікацій відомих вчених щодо методів організації та форм проведення конкурсів, визначено, що будь-які новітні ідеї виникають в процесі розвитку творчої діяльності, на яку впливають різні системи цінностей будь-якого періоду, а саме загальнокультурні, соціально-ідеологічні, ідейно-художні, професійні з виявленням творчих традицій, напрямків, рухів, різних організацій, груп тощо.

Історичний аналіз розвитку архітектури як процесу проектування і реалізації творчих задумів показує, що одним з найважливіших чинників нового формоутворення в архітектурі є проведення архітектурних конкурсів. Процес пошуку нових архітектурних форм та просторової організації міського середовища були поширеними й певними засобами розвитку архітектури та містобудування.

Таким чином, практика проведення творчих конкурсів як передумова розробки новітніх архітектурних форм сприяла виникненню нових форм і підходів до створення будь-яких споруд. В сучасній архіте-

ктурі проведення творчих конкурсів залишається обов'язковим етапом при розробці найбільш значних архітектурних об'єктів. У багатьох конкурсних проектах спостерігаються аналогії з попередніми конкурсними проектами та їх подальший ідейний і композиційний розвиток, обумовлений розвитком новітніх технологій й новими суспільними потребами.

1.Эвристические методы конкурсного архитектурного проектирования / Сост. В.А.Тимохин. – К.: КИСИ, 1991. – 60 с.

2.Басс В.Г. Реализация групповых социокультурных ценностей и стратегий архитектурного цеха в конкурсной практике (на примере конкурсов неоклассической эпохи 1900–1910-х гг.) // Материалы I междунар. конф. «Гумбольдтовские чтения». Санкт-Петербург, 25-26 сентября 2003 г. – СПб.: СПбГУ, 2003. – С.36-39.

3.Кодин В.А. Роль архитектурных конкурсов в развитии архитектурной теории и практики // 36. наук. праць. Вип.7. – Одеса, 2007. – С.237-242.

4.Бунин А.В., Саваренская Т.Ф., История градостроительного искусства. Т.2. Градостроительство XX века в странах капиталистического мира. – М.: Стройиздат, 1979. – 497 с.

5.Хан-Магомедов С.О. В поисках нереализованного наследия // Архитектура СССР. – М.: Стройиздат, 1989. – №5-6. – С.128-132.

6.Пилявский В.И. История русской архитектуры / Пилявский В.И., Тиц А.А., Ушаков Ю.С. – Л.: Стройиздат, 1984. – 512 с.

7.Дудка О.М. Організаційні процеси в архітектурі 20-30-х років ХХ століття та їх вплив на формування проектної практики [Текст] / О.М. Дудка // Вісник ХДАДМ: 36. наук. праць. – Харків: ХДАДМ, 2009. – № 11. – С.36-41.

8.Дудка Е.Н. Формирование новых принципов формообразования в храмовом зодчестве под влиянием архитектурного конкурса на храм Христа Спасителя в Москве [Текст] / Е.Н. Дудка // Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті: 36. наук. праць. – Харків: ХДАДМ, 2009. – Вип. 3,4. – С.119-123.

Отримано 22.04.2011

УДК 711.73 : 625.712.4

ШАГИН МУСА САЛЕХ МАХМУД

Харьковская национальная академия городского хозяйства

АНАЛИЗ ФОРМИРОВАНИЯ АРХИТЕКТУРНОЙ СРЕДЫ НА ИСКУССТВЕННЫХ ОСНОВАНИЯХ

Рассматриваются исторические этапы формирования архитектурной среды на искусственных основаниях. Представлен исторический обзор и анализ отечественного и зарубежного опыта организации архитектурной среды на искусственных основаниях (с древних веков до XXI ст.).

Розглядаються історичні етапи формування архітектурного середовища на штучній основі. Подається історичний огляд та аналіз вітчизняного та закордонного досвіду організації архітектурного середовища на штучній основі (з древніх часів до XXI ст.).

The historical stages of forming architectural environment on the artificial basements are considered in the paper. The historical review, the foreign and the native experience of forming